

Ines Spazier**Dornburg/Saale****Von der ottonischen Pfalz zur spätmittelalterlichen Stadt****Beiträge zur Frühgeschichte und zum Mittelalter****Ostthüringens, Band 12**

Verlag Beier & Beran
Langenweißbach 2022
274 stran, 134 obrázků, 93 tabulí
ISBN: 978-3-95741-176-1

Recenzoval:

Daniel Dvořáček

Professur für Ur- und Frühgeschichte,
Historisches Seminar, Universität Leipzig
Ritterstraße 14
DE 04109 Leipzig
daniel.dvoracek.2@uni-leipzig.de
ORCID: 0000-0003-3101-0159

Městečko Dornburg se nachází pouhých 10 km severovýchodně od Jeny ve spolkové zemi Durynsko a je dnes známé především kvůli svým třem zámčkům – Starému zámku (*das Alte Schloss*), rokokovému zámku (*das Rokokoschloss*) a renesančnímu zámku (*das Renaissanceschloss*), které vedle sebe ční na skalnaté ostrožně nad údolím řeky Sály. Významné období Dornburgu se odehrávalo v 10. až 13. století, kdy se zde nacházela královská a císařská falc, jejíž nejvýznamnější etapa spadá do období vlády ottonské dynastie v 10. a na počátku 11. století. V tomto období tu bylo zaznamenáno několik pobytů panovníků zmíněného rodu v pořadí od Oty I. až po Jindřicha II. Postupně s nástupem sálské dynastie Dornburg ztrácel na významu a někdy v druhé polovině 13. století byla falc opuštěna. Kolem roku 1200 vznikl několik set metrů východním směrem od dožívající falce ve strategické poloze v cípu skalnaté ostrožny mladší hrad, který je dnes nazýván Starý zámek, a v průběhu 13. století bylo k němu ze západu připojeno nově založené město.

Lokalizace zmíněné falce však nebyla dlouhou dobu jednoznačná. Od 19. století byla hledána na různých podobně znějících místech ve středním Německu (Dornburg na Labi, Dornburg na Sále a Derenburg u Halberstadtu), z čehož nakonec vyšel jako pravý Dornburg na Sále. Ani v samotném Dornburgu nebyla lokalizace zcela jasná. Uvažovalo se buď o prostoru Starého zámku (akropole „*Hauptburg*“) a o náměstí (předhradí „*Vorburg*“), nebo o tehdy nezastavěné ploše západně a severozápadně za městem s pomístním názvem „*In der alten Stadt*“. Stavebně historické průzkumy a archeologické výzkumy z let 2001 až 2004 vyloučily polohu falce ve Starém zámku, kde nejstarší osídlení sahá teprve do pozdního 12. století. Správnou polohu v místě „*In der alten Stadt*“ se podařilo ověřit až díky záchranným archeologickým výzkumům předcházejícím výstavbě rodinných domů v letech 2010 až 2016, kdy zde bylo zjištěno předhradí. V předložené publikaci jsou vyhodnoceny výsledky jak zmíněného archeologického výzkumu na druhém předhradí falce, tak plošného výzkumu z let 2011 a 2012 na náměstí mladšího středověkého městečka.

Dornburské falci se věnují kapitoly 3 až 7. Výzkumem prováděným na skrytých plochách pro budoucí rodinné domy se podařilo zachytit 346 zahlučených objektů, které byly datovány do období od přelomu 9. a 10. století až do první poloviny 13. století. Z tohoto množství bylo identifikováno šest půdorysů obdélných sloupových staveb a sedm sklepních jam, které náležely k původně o něco větším domům stavěným za pomoci štenýřové konstrukce. Na skryté ploše byl také identifikován řemeslný okrsek se čtyřmi pecemi k práci s barevnými kovy a další okrsek se čtyřmi pecemi k pečení chleba. Z původní fortifikace se podařilo odhalit hrotitý příkop, který od sebe odděloval první a druhé předhradí. Další příkop byl zjištěn pomocí geofyzikální prospekce 260 m severněji. Oba zjištěné příkopy

dělily falc na tři areály – dvě předhradí a akropoli. Datace objektů je opřena nejen o nálezy keramiky, ale také o získaná data ¹⁴C a podařilo se zjistit, že zkoumané stavby štenýřové konstrukce nebyly současné, ale byly využívány od 10. až po 13. století.

Pozornost je v páté kapitole zaměřena na keramické a další drobné nálezy získané exkavacími objekty na předhradí falce. Nálezy jsou prezentovány v obrazových tabulkách 1 až 15, kde byla využita kombinace kreseb a barevných fotografií. Keramiku se s využitím radiokarbonového datování podařilo zařadit do tří časových horizontů: 1) přelom 9. a 10. století až polovina 11. století, 2) polovina 11. století až pozdní 12. století, 3) pozdní 12. století až první polovina 13. století. Mezi drobné nálezy se počítala tkalcovská závaží, skleněné prstýnky, různé kovové artefakty nebo dvě pravoké koule nalezené ve výplni sklepní jámy.

V šesté kapitole je nejprve popsána absolutní i relativní chronologie dornburské falce. K absolutní chronologii náleží 12 datovaných vzorků ¹⁴C z dřevěného uhlí a ze zvířecích kostí. Relativní data se opírají o vyhodnocení nálezů a stratigrafická pozorování. Po vyhodnocení všech stratigrafií, nálezů a přírodních dat máme tři horizonty osídlení, které jsou shodné s již výše zmíněnými třemi časovými horizonty. Dále je text věnován struktuře a rozdělení dornburské falce s jádrem a dvěma předhradími. Celá falc pravděpodobně zaujímalu plochu o velikosti 14 až 15 ha. V písemném prameni z roku 976 jsou zmíněny tři kostely, jejichž poloha však bohužel není známa. Poslední, sedmá kapitola věnující se falci se zabývá zkoumáním jejího hradského obvodu (*Burgbezirk*) na základě písemných a archeologických pramenů.

Následující kapitoly 8 a 9 jsou věnovány výzkumům na dornburském náměstí z let 2011 a 2012. Kromě objektů z pozdní doby halštatské byly ve východní části náměstí odkryty pozůstatky zaniklé vrcholně středověké domovní zástavby. Jednalo se o tři do skály vysekané sklepy, které původně náležely k nadzemním domům štenýřové konstrukce. Dva domy byly postaveny ve 13. století a jeden na počátku 14. století. Zánik všech těchto domů je spojen s požáry, které vypukly pravděpodobně v souvislosti s obléháním města v dubnu 1345 a s opětovným obléháním a dobytím v roce 1451. Ve výplni sklepů byl nalezen početný archeologický materiál, jímž se zabývá devátá kapitola, a je vyobrazen v kresebných a fotografických tabulkách 16 až 70. Archeologický výzkum na náměstí přispěl k poznání jeho středověké podoby, která byla oproti nynějšímu stavu o něco menší, jelikož odkryté sklepy středověkých domů se nacházejí zhruba uprostřed. Svůj současný trojúhelníkový tvar získalo náměstí až po zániku zmíněných domů v 16. století.

Kniha o archeologických výzkumech v Dornburgu je zpracována přehlednou formou, což zjednodušuje a zpřjemňuje orientaci v popisovaných situacích. Pozoruhodná je skutečnost, že přesná poloha falce nebyla donedávna jistá a odhalil ji se povedlo až díky záchranným výzkumům. Otázka přesunu centra z prostoru starého „města“ („*in der alten Stadt*“) do nově založeného hradu a do přilehlého nového města by si určitě zasloužila větší pozornost. Bylo by zajímavé širší zamyšlení nad důvody přesunu. Proč bylo výhodnější nechat zaniknout stávající centrum s rozvinutým osídlením a namísto toho zvolit novou polohu? Jednalo se o důvody obranné, hospodářské či jiné? K analogickému vývoji mělo dojít také ve Werle, kde bylo rozvinuté osídlení se známou falcí rovněž ve 13. století opuštěno a opodál bylo založeno nové město (strana 85). Podobné případy přesunů v této době známe také z českého či moravského prostředí. Jako příklad lze uvést Kouřim, kde došlo k opuštění přemyslovského správního hradu a k založení nového města na protější terase (Šolle 2000), nebo zánik hradu v poloze Staré Brno a založení města v blízké poloze (k tomu např. Zapletalová 2017). Jistě i zde je důležité věnovat se fenoménu přesunů center. Kniha lze hodnotit jako poměrně zdařilou a jistě si zaslouží pozornost.

Literatura

Šolle, M. 2000:

Po stopách přemyslovských Děpoliců: Příspěvek ke genezi města Kouřimě. Praha: Vyšehrad.

Zapletalová, D. 2017:

Stav poznání raně středověkého hradu Brna. Brno v minulosti a dnes 30, 11–56.